

שמעתא עמיקתא

גליון תרצ"ג | שלח בחו"ל | בעליותה | תשפ"ו | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מברכים שהחיינו על מאגר ספרי קודש ממוחשב

א. ברכת שהחיינו על כלים חדשים. ב. ברכת שהחיינו על ציצית ותפילין חדשים. ג. מתי מברך שהחיינו על ציצית. ד. שהחיינו על בית חדש לפני שקבע בו מזווה / על כלי חדש לפני שטבלו. ה. קנה ספר קודש או הוציא ספר לאור. ו. שהחיינו על שמחת קיום מצוה. ז. בפעם ראשונה שמקיים מצוה.

א. ברכת שהחיינו על כלים חדשים

איתא **בברכות** (נד.) בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ואיתא שם (נה.) שכן הדין ברואה את חברו לאחר ל' יום. ובעירובין (מ.) איתא דמברכים שהחיינו על המועדים "כיוון דזמנן לזמן אתי" וכן על פירות המתחדשים משנה לשנה. ועי' בפסחים (קכא.) דאיתא דמברכים שהחיינו במצות פדיון הבן.

והנה כתי' **התוס'** (סוכה מז.) ד"ה העושה סוכה לעצמו בשם **רב שריא גאון** דלא סמכינן על הא דברכות (שם) דמברכים שהחיינו על כלים חדשים, דמסקינן בעירובין (שם) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן. וכ"כ **הסמ"ג** (עשין כז קיד.) ועי' **ברשב"א בתשובה** (ח"א סי' רמה).

והתרוה"ד (סי' לו) כתי' דלא ס"ל כלל בהא כרב שריא. והביאו **הב"י** (או"ח סי' רג) וכת' דדברים נכונים הם שלא לחוש לדברי רב שריא במקום **הרי"ף** (מד.) **הרמב"ם** (פ"י ה"א) **והרא"ש** (שם סי' טז) ושאר פוסקים. וכן פסקו **הט"ש** (סעי' א) דאם קנה כלים שחדשים לו מברך שהחיינו. אלא דעי' **בבן איש חי** (פ' ראה אות ה) שנהגו שלא לברך על כלים חדשים, ולכתי' יכוון לפטור את הכלי החדש כשמברך על פרי חדש. והביאו **הכה"ח** (אות כ) ומ"מ עיי"ש דאף לנהגים כן מברכים על בגדים חדשים.

ב. ברכת שהחיינו על ציצית ותפילין הרשום

ואיתא **בסוכה** (מו.) דהעושה לולב לעצמו וכן העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו כו'. ואיתא **במנחות** (מב.) שלח רב חייה ברביה דרב הונא משמיה דר' יוחנן על תפילין של יד אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, על תפילין של ראש אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין, ואילו לעשות תפילין [בשעת העשייה] לא מברך.

וכתבו **התוס'** בסוכה (ד"ה העושה סוכה) דזוקא נקט לעצמו אבל לאחר לא מברך מידי להאי תנא דסבר דאין מברך לעשות כדדייקין במנחות (מב. ושם.), ואיכא תנא דתני בירושלמי בפרק הרואה עשה לעצמו מברך לעשות סוכה עשה לאחר מברך לעשות סוכה לשמו, ע"כ. ועי' עוד **בתוס'** במנחות (שם) שהביאו דבירושלמי מצריך לברך אעשיית ציצית סוכה ותפילין כו' וחולק על השי"ס שלנו, ו**בתוספתא** (ברכות פ"י ה"ט) תני העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו, ו**בברכות** (נד.) נמי אמר דאכלים חדשים מברך שהחיינו וכ"כ רב שריא גאון, ע"כ. **הפוסק** (הל' ציצית יא.) ד"ה אמרו רב הביא דברי תוספתא להלכה.

ועי' **ברמב"ם** (ברכות פ"א ה"ט) שפסק דכל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וכו', וכן כל מצוה שהיא קנין לו כגון ציצית ותפילין וכו', וכן מצוה שאינה תדירה וכו', כגון מילת בנו וכו' מברך עליהם בשעת עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא ב שהחיינו בשעת עשיה מברך עליהם שהחיינו בשעה שיוצא יד"ח בהן וכן כל כיוצא, ע"כ.

והטור (או"ח סי' כב) כתי' דהעושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו נתעטף בו מברך להתעטף בציצית. וכת' **הב"י** (שם) דיש לתמוה על הטור שכת' גבי ציצית שמברך שהחיינו ולא כתי' כן גבי תפילין, ו**המהר"י אבנהב** כתי' דס"ל לטור דלא קיי"ל כהיא תוספתא אלא אינו מברך שהחיינו אלא על מצוה שהיא מזמן לזמן כדמשמע ממי"ש בהל' פסח סימן תל"ב גבי ביעור חמץ [שכת' שאינו מברך שהחיינו כי לא קבע ליה זימנא דהא מפרש בי"מ ודעתו לחזור צריך לבדוק] ומשום הכי לא כתי' בתפילין שיברך שהחיינו, ומשי"כ בציצית שיברך שהחיינו אינו מטעם המצוה אלא מטעם קנה כלים חדשים. וכ"כ **בעל העיטור** (שער שלישי ח"ב), ע"כ.

ועי' **בשו"ע** (או"ח סי' כב) שפסק שאם קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך שהחיינו, דלא גרע מכלים חדשים. נמצא לפי"ז שברכים על ציצית חדשה מדין כלים חדשים. ועל כן אם עושה ציצית בבגד ישן אינו מברך.

והב"ח (אות א) דחה דברי **הב"י** כי מלשון הטור והרמב"ם משמע דעשיית ציצית מחדש מברך אע"ג דהמלבוש הוא ישן, וכתב שהטור נמשך אחר דעת **התוס'** (סוכה מז.) ד"ה העושה סוכה) דאין מברך שהחיינו על עשיית תפילין אע"ג דמשמע מדבריהם דגם בציצית לא תקנו לא כתבו כך אלא לפי שלא מצאו בתלמוד לברך ע"ז, והטור לפי שמצא בתוספתא שפסק כך לגבי ציצית כתבה בספרו וס"ל דבציצית ודאי כיון שעל ידה יזכור כל מצות השם איכא שמחה בפעם ראשון כשלבשן משא"כ בתפילין כיון דצריכין גוף נקי ואיכא מורא וענוש ליהא שמחה כו'. ועיי"ש משי"כ בשם **המהר"ש** (חי' על הטור שם). ומבואר דס"ל ל**הב"ח** דמברכים שהחיינו על ציצית משום דהוי מצוה שיש בה שמחה בפעם הראשונה, משא"כ בתפילין דליכא שמחה מבשאר מצוות. ועי' להלן סברה כזו **בשו"ע**.

והעולת תמיד (סי' א) נקט כהרמב"ם דמברך גם על ציצית וגם על תפילין ככל מצוה שהיא קנין לו. וכן נקט **הש"ך** (יו"ד סי' כח סי"ק ה) בדעת הרמב"ם, ומי"מ להלכה פסק כסברת **השו"ע**.

אבל **הט"ז** (סי' א) דחה דברי **הב"י**, וכת' דבין בציצית בין בתפילין יש לברך בפעם ראשונה שמברך עליהם, גם ברכת שהחיינו כמי"ש **הרמ"א** הובא להלן לענין כיסוי הדם ומינה לכל מצות שאדם עושה בפעם ראשון מברך שהחיינו. ו**בביאור הגר"א** (שם) כתי' דלעולם דעת הטור כהרמב"ם שכת' לשון התוספתא, ומה שהקשה ב"י דלמה לא כתי' הטור ג"כ בתפילין היינו כי שהחיינו לא מברך אלא העושה לעצמו דוקא כמי"ש הרמב"ם, וכמי"ש בגמ' שם העושה כו' לעצמו וכן הוא בתוספתא, וכ"כ הטור כאן וזה אינו בתפילין שרגיל הוא דהסופר עושה כו', ע"כ. ומבואר דמברכים שהחיינו על עשיית הציצית ולא מברך אלא העושה לעצמו דוקא.

ובבה"ל (סי' כב סעי' א ד"ה קנה) הביא דעת העולת תמיד, ה"ט"ז והגר"א דצריך לברך שהחיינו גם על תפילין חדשות, אלא דלסברת הרמ"א משמע דכ"ז אם עשה אותם בעצמו אבל אם קנה התפילין מהסופר, וכן לענין הציצית אם הטילם אחר בבגדו, אף להרמב"ם א"צ לברך שהחיינו אם לא שקנה עתה הטלית מחדש דצריך לברך מחמת כלים חדשים, ומסיק **הבה"ל** דעל כן מהכחון שיכניס עצמו לתחתיים שהחיינו מצד אחר ויכוין לפטור גם את זה, בפרט אם הוא לובש עתה התפילין פעם ראשונה בימי חייו בודאי יראה לעשות עצה זו דיש פוסקים שסוברים דעל כל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה בימי חייו יברך שהחיינו, ע"כ.

ג. מתי מברך שהחיינו על ציצית

ועי' **בנמוק"י** (שם) שכת' דמברכים בשעת עשיית הציצית כמבואר בתוספתא ה"ל, ואם לא אמר בשעת עשייה אומר בשעת עטיפה הראשונה דהכי הלכתא בלולב ובסוכה כדאיתא בסוכה (מו.). וכן **בשו"ע** (שם) פסק שמברך לאחר שעשה ציצית, וכת' ע"ז **הרמ"א** דאם לא בירך בשעת עשייה, מברך בשעת עטוף ראשון.

והקשה **הב"ח** (סי' א) דעל כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין כמי"ש בס"י רכ"ג סעי' ד', ולמה כתי' ועשה בו ציצית, וצ"ל דמיידי שלא בירך בשעת הקנין, אי"ז דוקא כשקונה ברגל כמות שהוא ראויו ללבוש אז מברך שהחיינו, אבל אם קנה בגד ועשה ממנו מלבושים אז מברך בשעת לבישה וכמי"ש בס"י ת"ר סעי' ב', והכא כיון שעושה בו ציצית מברך אגב בשעת עשיית המצוה, ע"כ.

והפמ"ג (א"ח סי' שם) כתי' דמש"כ הרמ"א דמברך על שעת עשיית ציצית, לפי שבקנין עדיין לא נגמר דצריך לעשות ציצית, ומי"מ לא מברך לכת' בשעת הלבישה כהא דסי' ת"ר, היינו מהיות טוב לצאת יד"ח **הרמב"ם** ה"ל, עיי"ש.

והגר"ז (סי' כב אות א) כת' דאם קנה טלית שהיא ראויה ללבוש כמו שהיא בשעת הקנייה, מברך שהחיינו בעת הקנייה ובשעת עשיית הציצית לא יברך כלום, אבל אם קנה בגד ועשה ממנו מלבושים אינו מברך שהחיינו בשעת הקנייה שהרי עדיין אין לו שמחה מהן אלא לאחר שעשה מהן מלבושים ומטיל בהן ציצית יברך שהחיינו בעת הטלת הציצית בכדי שתעלה הברכה גם על הטלת הציצית, ואם לא בירך בשעת הטלת הציצית או שאין בבגד ד' כנפות שאינו מטיל בו ציצית כלל יברך שהחיינו בעת לבישה הראשונה, ע"כ. מבואר דס"ל דדוקא היכן שהבגד נופא צריך עדיין תיקון מברך שהחיינו בשעת הטלת הציצית.

והמ"ב (סי' א) פסק כהתירוק שהני על המי"א דדוקא כשקונה בגד שהוא ראויו ללבוש כמות שהוא אז מברך מיד, אבל אם קנה בגד לעשות ממנו מלבושים אז לא יברך אפילו לאחר שנגמר רב בשעת לבישה דוקא דבעינן שעה מיוחדת או קנין או לבישה, והכא הלא אינו ראויו ללבוש תיכ' ז' דהלא צריך להטיל בו ציצית ע"כ אינו יכול לברך עליו בשעת קנין, וכדי לצאת ג"כ דעת הסוברים דצריך לברך שהחיינו על עשיית המצוה בפעם ראשונה ע"כ יברך בשעת עשיית הציצית ולא ימתין עד הלבישה, ע"כ.

פניני הלכה

האם רשאי האבל לשבת ע"ג כסא נמוך

א. אמרינן **במו"ק** (טו.) אבל חייב בכפיית המיטה דתני בר קפרא דמות דיוקני נתתי בהן ובעונותיהם הפכתיה כמו מטותיהן עליה.

ושם (כו.) ת"ר מאימתי זוקפין את המיטות בע"ש, מן המנחה ולמעלה, אמר רבה בר הונא אף על פי כן אינו יושב עליה עד שתחשך, ולמוצאי שבת אע"פ שאין לו לישב אלא יום אחד חוזר וכופה.

וכתבו **התוס'** (שם ד"ה מן המנחה ולמעלה) דנ"ל דמכאן שמכו שלא לישב ע"ג כסא וספסל, אע"פ שאין ראייה גמורה דשאני מיטה הואיל וצריך כפייה ולא מצינו כפייה בכסא וספסל. ע"כ. ונראה מדבריו דס"ל דדינא דשיבה ע"ג קרקע אינו מפי בתלמוד, אלא למדו אותו מכפיית המיטה, ואינה ראייה גמורה.

אולם **ברמב"ן** בתורת האדם כתב דהאבל אינו יושב אלא ע"ג קרקע, דאמר רב יהודה אמר רב מנין לאבל שאינו רשאי לישב ע"ג המטה אלא ע"ג קרקע שנאמר (איוב ב' י"ג) וישבו אתו לארץ. ע"כ. ונראה דכן היתב הג"י בתלמוד שלפניו [וכן מצינו דמשך דבריו שם - ואמר רב יהודה אמר שמואל אין המנחמין רשאים לישב ע"ג מטה שנאמר ישבו אתו לארץ. אינם בתלמוד שלפנינו, ומי"מ כן הוא **ברי"ף וברא"ש** סוף פרק אלו מנלחין. וכ"כ בבבאור **הגר"א** (סי' שפ"ז סי"ק ב) דהכל ליתא בגמ' שלנו שהשמיטוהו המדפיסים].

וכ"כ **בטור** (יו"ד סי' שפ"ז) אבל חייב בכפיית המטה וכו', והני מילי בשעת שינה או בשעת אכילה, אבל כל היום אינו יושב ע"ג מיטה כפוייה אלא ע"ג קרקע, דאמר רב יהודה אמר רב מנין לאבל שאינו רשאי לישב ע"ג המיטה אלא ע"ג הארץ דכתיב וישבו אתו לארץ.

וכ"כ **בשו"ע** (סי' שפ"ז סי"א) אבל חייב בכפיית המטה, ובשעת שינה ואכילה יושב ע"ג מיטה כפוייה, אבל כל היום אינו יושב אפי' על מיטה כפוייה אלא ע"ג קרקע.

ובס"ב הביא דלינא דברי **הרא"ש** (מיו"ק פ"ג סי' ע"ח) דעכשיו לא נהגו בכפיית המטה מפני שיאמרו הגוים שהוא ממשפוח, ועוד שאין המיטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא ניכר בהם כפייה.

וכתב **בדרישה** (סי' א) משמיה **דהתשב"ץ** דלישב האבל ע"ג כרים וכסתות בעוד המנחמין אצלו נראה דלא יתכן, אמנם חולה וזקן שיש להם צער בישיבת קרקע מותרין לשים כר וכסת.

וכ"כ **בשו"ע** (סי' א) דאע"ג דעכשיו לא נהגו בכפיית המטה, מי"מ אסור לו לישב ע"ג ספסל או כרים וכסתות כי אם ע"ג קרקע, אם לא חולה או זקן שיש להם צער בישיבה ע"ג קרקע מותרים להשים כר קטן מתחתיו. מיהו יוכל לילך ולעמוד וא"צ לישב כלל, רק כשמנחמים אצלו צריך ישיבה ע"ג קרקע. ומבואר דאפי' לישב ע"ג כר לא הקל אלא לזקן או חולה.

וכן מתבאר **מהמ"ג** סי' תקנ"ט (סי' ב) דכתב דבט' באב נראה שמותר לישב ע"ג חשק דאינו אלא מנהג לישב ע"ג קרקע. ע"כ. הרי דהייג דמעיקרא דדינא צריך לישב ע"ג קרקע אפי' ע"ג שק אסור לבטל.

וכתב **בשלחן גבוה** (סי' שפ"ז סי"ק ד) דמשמע מדברי התשב"ץ דס"ל דע"ג קרקע הוא דוקא בלא שום דבר תחתיו, וזה תימה שאין המנהג כן אלא משים כרים וכסתות לכל, ושמא הכל חולין אצל הקור, ויושב ע"ג קרקע ממש אפי' בימי קיץ מזיק לו לחות הקרקע.

וברוח חיים (לגרי"ח פלאגי - או"ח סי' תקנ"ג סי"ק ג) כתב דאבל רשאי לישב ע"ג סרסל של פץ שאין גבוה טפח, דלא חזי לישיבה והי"ל כיושב ע"ג קרקע. והביא דבריו **הבן איש חי** בהל' ט' באב (שם).

ג. ועי' **בברכ"י** או"ח סי' תקנ"ב (אות ח) גבי דיני סעודה מפסקת דנהגו לישב ע"ג קרקע, דכתב דצריך להפסיק בבגד בינו לקרקע ע"פ הקבלה, כי אין לישב בקרקע אפי' עם בגדיו אלא על בגד שאינו מיוחד למלבושיו. מהר"ש שער אריה בחידושו.

ד. שהחיינו על בית חדש לפני שקבע עול מזורז / על כלי חדש לפני שטבלו

והנה **בחיי רבי"א** (סי' רכג סי' א) כת' על מה פסקה השו"ע דאם קנה כלים חדשים מברך שהחיינו, דבכלים שצריכים טבילה יש לדון דאינו מברך בשעת הקניין כיון דעדיין אי"י להשתמש בהם קודם טבילה, גם בבנה בית חדש הא אי"י לדור בו קודם שיקבע בו מזוזה עי' מגי"א סי"י כ"ב, וצ"ע לדני"א, ע"כ. **והשעה"צ** (סי' רכג אות כא) הביאו והוסיף, דאין להשיג ע"יז ממה שמבואר בסימן רכ"ה סעי' ג, אפי' ראהו ביד חברו וכו', וכת' הגר"א דמקורו הוא מהך דהכא, והא התם ג"כ אינו יכול לאכלם, שאני התם שהפרי בעצם כבר נגמר וראוי להנות ממנה, אלא שהיא על האילן או ביד חברו, משא"כ הכא שבעצם אינו ראוי להשתמש ממנה.

והנה כוונת הרמ"א לדברי **המ"א** הני"ל שביאר דברי **השו"ע** בקנה טלית ועשה בו ציצית, דאף שהגד ראוי ללבישה, מ"מ כיון שאינו יכול ללבושו לפני שהטיל בו ציצית, אינו מברך עליו בשעת קנין, וא"כ הי"ה יברך בשעת קנין בקנה בית חדש לפני שקבע בו מזוזה, וכן בקנה כלי חדש לפני שטבלו. ונר' דמ"מ **הרע"א** נשאר בצ"ע בזה כי יש לחלק דשאני כלי שאינו טבול שלא חסר מעשה תיקון בגוף הכלי משא"כ בציצית דצריך תיקון בגוף הכלי. וכן י"ל בענין בית שלא קבוע בו מזוזה, די"ל דאין בקביעות המזוזה שינוי בגוף הדבר. **והגר"מ"ק זצ"ל** (דעת נוטה השו"ב תש"ו) ביאר דשאני מזוזה וטבילת כלים דמחוסר רק מעשה קל, ע"כ. ולפי **הגר"ז** הני"ל אין הדין כהרע"א, וכן הוא ל**ט"ז** ודעמייה כי לדעתם מברכים בשעת עשייה לא מטעם דכלים חדשים.

ה. קנה ספר קודש או הוציא לאור / ברכת שהחיינו על דבר שאין בו ממש

וכת' **המ"א** (סי' רכג סי' ה) דלא מברכים על כלים חדשים אלא כשהם כלי תשמיש, אבל על ספרים חדשים אינו מברך דמצות לאו ליהנות ניתנו, ואין מברכין רק על מצות הבאים מזמן לזמן כמ"ש סימן כ"ב ע"ש, אבל בברכת רמ"מ **סדר ברכות** (סדר ברכות ה' ברכות גשמים) כת' לברך על ספרים, ע"כ. **והא"ר** (אות ט) הסכים למ"א. **והפמ"ג** (א"א"ש שם) כתב דראוי לברך בלא שם ומלכות. **והחיי"א** כת' דני"ל דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמש בקנייתו, דמברך, שהרי ברכה זו רק על השמחה ולא על התשמיש. **והמו"ק** (שם) כתב דלא מיד דחביבה עליה דאנש מיבעי ליה לברוכי שהחיינו, וכ"ש אספרים קדושים, שאין כלי יקר וחפץ יותר חביב מהם. ועיישין דנר' שהגומר ספר שחבר בחי' תורה לשם שמים בלבד, שיש לו לברך, שכן בושין סודות שמחה לגמרה של תורה, שאין שום קנין ובנין שיש בו שמחה יותר מזה, ע"כ. והביאו **המחז"ב** (אות ז) וכת' דלמעשה יברך בלא שם ומלכות. ועיישין שכן אם עלה לגדולה ונתמנה פרנס או רב וכיוצא גם בזה נראה לי דיברך בלא שם. והביאם **השע"ת** (שם אות ט).

ועי' **במ"ב** (סי' ס"ג) שכת' בדקניית ספרים יש דעות בין האחרונים אם יברך עליהם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, ו**בחיי"א** (שם) מצד דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמו בקנייתו דמברך שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש וכ"כ במור וקציעה, וע"כ אין למחות ביד המברך, ע"כ. ועי' **דברני יציב** (ח"א סי' צב).

ויש לדון במי שקונה דיסק שעל בו מאגר ספרי קודש ממוחשב וכדו' אם מברך שהחיינו, די"ל דהכא עדיף מספרים דפליגי בהו הפוסקים הני"ל, דמלבד שימוש בספרים לצורך לימוד, הרי מחמת זה אי"צ לטרוח אחר הספרים, ויש לו אפשרות בחיפוש, כתיבה וכו', וא"כ י"ל דלכו"ע מברך בכה"ג דאף שלמעשה משתמש בו לצורך לימוד התורה, מ"מ יש כאן הנאה גשמית.

ואם קנה התוכנה באופן שמתחברת ישירות למחשב ולא באמצעות דיסק קשיח וכדו' יש לדון אם מברך דאע"פ דאין כאן אלא קנין רוחני, עי' **בשמעתא עמיקתא** גליונות שס"א ותניב בענין אם יש חלות קנין בכה"ג, מ"מ עכ"פ יש כאן קנין זכות להשתמשות, עי' בגליון שס"א ע"פ **הזכרון יוסף**, וחזינו מברכת שהחיינו על המועדים ועל רואה פני חברו דשייך ברכה זו אף על שמחה בדבר שאין בו ממש. ובאמת הכא עדיך טפי שהרי נהנה ממנה דרך המחשב וחביב הנאה מדבר שיש בו ממש.

ז. שהחיינו על שמחת קיום מצוה

ועי' **בש"ך** (שם) שכת' דיוצא **מהבעל העיטור**, **המהר"י אבובה** ו**השו"ע** הני"ל, דבעושה ציצית בבגד ישן אינו מברך שהחיינו, והיינו כי לא מברכים שהחיינו על כל קיום המצוה, והכי משמע **מהתוס'** (סוכה נו. ד"ה העושה סוכה) שכתבו הטעם דאין מברכין שהחיינו אציצית ותפילין משום דלא תקנו שהחיינו אלא אמצוה שיש בה שמחה כו', והכי משמע נמי ממו"ש הר"ן שם הטעם (לא מברכין שהחיינו אתפילין משום דלאו מזמן קאתי וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קכ"ו, ועוד נר' דאפי' **להרמב"ם** (שם) דמברכת שהחיינו אציצית ותפילין היינו מוטעמא דכתב טפי שהם מצינו שחברתה קנין לו, ע"כ.

ועי' **במ"א** (סי' א) שכתב על השו"ע שכת' דמברכים שהחיינו על טלית מדין כלים חדשים ולא מחמת המצוה, היינו כיון דאינו בא מזמן לזמן. ומ"מ צ"ע דבי"ד סי' כ"ח כתוב הרמ"א דמברך שהחיינו על הכיסוי [והובא להלן], ובסימן רס"ה סי"ז כתב דמברך שהחיינו במילה ובפדיון הבר, וצ"ל דנהנה לא שכתיב כ"כ, ע"כ. ועי' **בפמ"ג** (א"א"ש שם) שתמה על תירוץ המ"א שהרי בכיסוי הדם מתחנך בפעם ראשונה וכמ"ש הט"י הני"ל, ומילה ופדיון הבר, משום דלא תדירי הווין כמוזמן לזמן, רק ציצית כת' **הרמב"ם** (שם) בציצית ותפילין שקנין לו מברך שהחיינו, זה אגן לא פסקינן כן, ואין מברך שהחיינו אע"פ שקנין לו, וכן מעקה בחי"מ סימן תכ"ז אין מברכין שהחיינו על עשיית מעקה, ע"כ. ועי' בסמוך.

ז. בפעם ראשונה שמקיים מצוה

כתב **הדרי"מ** (וי"ד סי' כח אות יא) מצאתי כתוב במנהגים ישנים מי שלא שחט חיה ועוף מעולם ושחט אותו מברך שהחיינו על הכיסוי ולא על השחיטה דכיסוי הוי מצוה כדאמרינן (סוטה יז. וחולין פח:.) בזכות שאמר אברהם (בראשית יח כז) ואנכי עפר ואפר זכה לשתי מצות אלו והוי כמו ציצית וסוכה דמברך שהחיינו כך מפרש בהלכות שחיטה ר' יודיה משפירא עכ"ל. והטעם שמברכין על הכיסוי ולא על השחיטה משום דבשעת השחיטה מקלקל בריה אחת אצל בכיסוי הוי מתקן ע"כ מצאתי, ע"כ. **והב"ח** (אות כח) כתב **דבמרדכי** הארוך מי שלא שחט מעולם ושחט חיה או עוף מברך שהחיינו על הכיסוי ולא על השחיטה דהויא מצוה דרמיא עליה כדאמרינן בפרק כיסוי הדם בזכות שאמר אברהם אנכי עפר ואפר זכו בניו לעפר סוטה ואפר פרה וליחשוב נמי עפר כיסוי התם מצוה איכא הנאה וכיון דקרי ליה מצוה הוי כמו ציצית וסוכה דמברך שהחיינו כך מפורש בהלכות שחיטה של רבינו יודיה משפירא דמברך על הכיסוי משום דשוחט מקלקל הוא בריה אבל מכסה מתקן הוא שמכסוה ואין קולו נראה ע"כ וכן פסק **מהר"ש איסר"ל ז"ל** (סי"א), ע"כ.

וכתב **הרמ"א** (וי"ד סי' כח סעי' א) מי ששחט פעם ראשון, מברך שהחיינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה, דמזיק לבריה. וכן נקט **הט"ז** (אורח סי' כב סי' א) אולם **הש"ך** (סי' כח סי' ה) קשה דצ"ע דהא גבי ציצית קי"ל דאין מברך שהחיינו אא"כ קנה בגד חדש מטעם דקנה כלים חדשים, אבל בעושה ציצית בבגד ישן אינו מברך שהחיינו כמ"ש הבעל העיטור וכ"כ בש"ע סי' כ"ב, ומצאתי **ברוקח** (סי' שטא) שכתב בשם ריב"ק משפירא כל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשאה ומתחנך לכתח' צריך לברך שהחיינו והביא ראהי מדאמרינן **במנחות** (ע"ה) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו שנתחנך לעבודת הימין עכ"ל, ואפשר ע"ז סמכו לברך בכסוי, אבל צ"ע לפי"ז אמאי לא מברכין בציצית ותפילין ושאר מצות שמתחנכים בהו וכן אין מברכין שהחיינו על קדושי אשה או נשואיה כמ"ש **מהר"ק** (שו"ש קכח) וכן מזהו (סי' רפט), אע"כ סי"ל דאפי' במצוה שמתחנכים בה אין מברכין שהחיינו כל שאין זמנה קבוע וכדעת התוס' והרשב"א כו' וא"כ הי"ה בכסוי, וצ"ע, ע"כ.

והתבא"ש (סי' כח) כת' על הש"ך דלא קשה, **דאבודרהם** (ברכת המצות שער א) כת' שאין מברכין שהחיינו אלא בדבר שיש בו שמחה והנאה לגוף כו', וא"כ נ"ד נמי להא דמ"א, כיון דקיי"ל (שם סעי' כא) דכל שאין בידו לכסות אסור לו לשחוט, וא"כ הו"ל הנאה במה שמכסה, שע"יז מותר לו לשחוט כו', ולהכי לא דמי לציצית ותפילין דלית בהו הנאה, עיי"ש. ועי' **בכרתי** (סי' א) שגם יצא ליישב דברי הרמ"א מקושיות הש"ך.

והפמ"ג (שי"ד שם) כת' דהש"ך הניח בצ"ע והפרי"ח הסכים שלא לברך שהחיינו בעת ראשון על הכיסוי ועיין כנסת הגדולה בהגהות הטור הניח בצ"ע באות ז' לכן יראה ודאי דאין להכניס עצמו בספק ברכה והתבואות שור הסכים דמברך וצ"ע, ע"כ. **והגר"ז** (א"א"ח סי' כב קו"א אות א) פסק כהש"ך. **והערוה"ש** (אות ה) כת' דלמעשה הוי ספק ברכות להקל וכמדומני שכן המנהג פשוט שלא לברך.

מסקנא דדינא

א' אם קנה כלים חדשים ושמן ברכישתם מחמת חשיבותם, מברך עליהם שהחיינו. ויש מבני ספרד שנהגו שלא לברך על כלים חדשים (אבל על בגדים חדשים מברכים). **ב'** הקונה ציצית מברך שהחיינו בשעת העשייה ואם לא בירך בשעת העשייה מברך בשעת העטיפה. ומ"מ לסתם בני"א טלית קטן לא מברכים דאין זה בגד חשוב כ"כ, ואם חשוב לו מברך. ג' הקונה תפילין נחלקו הפוסקים אם מברך עליהם שהחיינו, על כן מהנכון שיכניס עצמו להתחייב בשהחיינו מצד אחר ויכוין לפטור התפילין. וכשמניח בפעם הראשונה בחייו, עיי' להלן. ד' על כלים שצריכים טבילה וכן על בית שלא קבע בו מזוזה, יש סתפקים אם מברך שהחיינו בשעת הקנין כיון שעדיין אינו יכול להשתמש בהם. ועל כן לכתחלה יברך לאחר הטבלתם או אחר קביעת המזוזה. ה' על ספרי קודש אם שמח בקנייתם י"א שברך שהחיינו ועי' פוטרים, וספק ברכות להקל. וי"א שאם היה מהדר אחר ספר זה ושמו בקנייתו מברך, ו**בכה"ג** אין למחות ביד המברך. ו' הקונה מאגר ספרי קודש ממוחשב וכדו' מסתבר דמברך שהחיינו לכל הדעות, כיון שיש לו אף הנאה גשמית מהדבר. ז' נחלקו הפוסקים האם המקיים מצוה בפעם ראשונה מברך שהחיינו ולמעשה הוי סבי"ל. ועל כן המניח תפילין בפעם הראשונה אינו מברך, ומ"מ נכון לברך על כלים חדשים ולכוון לפטור גם את המצוה.

אלהם כבר כתב בשערי **תשובה** (סי' תקנ"ב סי' ק) דמדובר **מהר"ל** (סדר ט' באב) שהביא הבאר הטיב סי' תקנ"ט (סי' ק"ג) שכתב שהיה יושב ע"ג קרקע והיה לו סרבל גרוע שלא להפסיד את בגדיו בישיבת הקרקע ובמנחה החליף מן הגרוע, מבואר דלא חש להא. אלא דבט' באב כיון דכתב המג"א דמותר לישב ע"ג שק יש לעשות כן לחוש דברי מהר"ש. ועיוי' **במועד לכל חי** (סי' י' סלי"ה) **ובבן איש חי** (ש"ר פרשת דברים סי"ח) גבי ת"ב דכתבו דלינא דעי"פ הסוד אין לישב ע"ג הקרקע ממש. **ובכה"ח** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' תקנ"ב סי' ק לי"ט) כתב דאפשר דלא פליג המהר"ל על שער אריה, דמ"ש השער אריה דאין לישב על הקרקע בלא הפסק, היינו ע"ג קרקע עולם שאינה מרוצפת ומשום רוח רעה, אבל אם היתה הקרקע מרוצפת ליכא ההאי חששא דאין הרוח רעה שורה אלא ע"ג הקרקע, והמהר"ל כשישב היתה הקרקע מרוצפת כמ"ש בדרשות מהר"ל הלי ט' באב דישב על הרצפה. אלא דמ"מ הויא דאפשר ל' להחמיר שלא לישב ע"ג קרקע אפי' הויא מרוצף אם לא עיי' הפסק בגד או שק.

ג. אלא דמצינו **בערוך השולחן** (סי' שפ"ז סי' ג) דכתב דלאו דוקא ע"ג קרקע, אלא ע"ג ספסל קטן או כרים וכסתות [הגאון רעק"א]. ויש שמצריך דוקא ע"ג קרקע [ש"ך]. אבל מהירושלמי ריש פ"ג דברכות נ"ל ראהי דאינו כן דגרסינן התם דכתיב באיוב (ב' י"ג) וישבו אתו לארץ, על הארץ אין כתיב כאן אלא לארץ דבר שהוא סמוך לארץ ע"ש. ומי שהוא חלוש בבריאותו או מעוברת לא ישבו כלל על הארץ אלא על מקום גבוה. עכ"ל.

ומ"ש להקל משמיה דהגרקע"א צ"ב, דהמעין ברעק"א יראה דלא הקל אלא ע"ג כרים וכסתות, ועוד דלא הקל אלא בשינה ולא בישיבה. ועיי"ש דמקורו **בתפארת למשה** (ושם (וי"ד סי' שפ"ז) מבואר להדיא דלא אתא לחלוק על הש"ך, אלא למיור דכשושן ע"ג קרקע יכול לשכב על כרים וכסתות, דדוקא בישיבה אסר לישב ע"ג כרים משום דבשאר ימות השנה כשיושבים על ספסל אין יושבים על כרים וגם אין בו צער כ"כ ע"ש.

מיהו **בגשר החיים** (פרק כ' אות ה' סי' ק י"א) כתב דהמנהג כיום להקל לשבת ע"ג כסא נמוך או ע"ג כר והדומה, ויש מהדרי"ם שלא יהיה השרפרף גבוה מן ארץ יותר מטפח, וכיום אין נהרין בזה.

וגדולה מזו מצאנו **ברוח חיים** (לגרי"ח פלאגי - אור"ח סי' תקנ"ג סי' ק, וי"ד סי' שפ"ז סי"א) דכתב דיש מקומות שנהגו שלא לישב ע"ג קרקע אלא יושבים ע"ג ספסל בשינוי, דירדה חולשה לעולם.

העולה לדינא - האבל צריך לישב ע"ג קרקע, ונהגו להקל לשבת ע"ג כרים וכסתות. ויש שנהגו להקל לשבת ע"ג כסא נמוך, והיכן שלא נהגו כן אין להקל בדבר.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

זהירות בהקדמת קבלת שבת ותוספת שבת - ווראוי לאדם להתנהג את עצמו בכל ערב שבת קדש להוסיף מחול על הקודש בכל מה דאפשר, כמבואר בתקונים (תיקון מת, פה:) וזה לשונו : "צריך האדם בשבת לשנות במלבושיו ובהדלקת הנרות ובמאכלים. וצריך להיות מוסיף מחול על הקודש, וכל המוסיף - מוסיפין לו נפש יתרה בשבת, וכל הגורע - גורעין לו ההיא נפש יתרה"...

והמגן אברהם בסי' רס"א הביא בשם הפוסקים שצריך להוסיף מחול על הקודש שתי שעות". (יסוד ושורש העבודה ת, א)

- עייקור התשובה על אי זהירות, הוא שימת הלב על להבא. ובאמת צריך להתרגל לחמיר בכניסת השבת, אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשיל מצוה נכנסין למצב ולחץ וסוברין יכולני עדיין לגמור קודם השבת. ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה, ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת". (אגרות חזון איש ח"ג, קמט)

נערך ע"י מהכיר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il**

נתרם להצלת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-052